הלכה · משנה תורה · מפרשים · משנה למלך · ספר נשים

משנה למלך על משנה תורה, הלכות יבום וחליצה

רבי יהודה רוזאניס

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

משנה למלך על משנה תורה, הלכות יבום וחליצה

רבי יהודה רוזאניס

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/משנה-למלך-על-משנה-תורה-הלכות-יבום-וחליצה/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה ו 4
הלכה יב 4
הלכה יט 4
הלכה כ 4
פרק ב 4
הלכה ג 4
הלכה ד 5
הלכה ט 5
הלכה יב 5
הלכה טו 5
הלכה כא 6
פרק ג 6
הלכה א 6
הלכה יג 7
הלכה טו 8
פרק ד 8
הלכה א 8
הלכה ח 8
הלכה יג 8
הלכה יז 9
הלכה כג 9
הלכה כו 9
הלכה ל 9
פרק ו 9
הלכה ד 9
הלכה י 10
הלכה יג 10
הלכה יט 10
פרק ח 17
הלכה ט 17

פרק א

הלכה ו

מי שיש לו אח מ"מ אפילו ממזר או עובד כו"ם וכו'. עיין בתשובת הריב"ש סי' א' שכתב דאם חלץ אחד מאנוסי הזמן חליצתה כשרה וא"צ לחזור על כל האחים. ולא ידעתי למה לא חקר הרב על אלו האנוסים מאיזה מין הם כמו שחקר בסימן ד' וסימן י"א שאם הם עובדי כו"ם ברצון הרי הם עכו"ם גמורים ואיכא כת מרבוותא דאית להו דלית להו זיקה וכמו שהאריך בזה הרא"ם ולפ"ז פשיטא דחליצתו פסולה:

הלכה יב

הכונס את יבמתו נאסרו צרותיה עליו כו'. (*א"ה עיין בדברי הרב המחבר בספר דרשותיו בדרך מצותיך ח"ג דף ס"ט ע"ג יע"ש ובמ"ש לעיל פ"א מהלכות אישות דין ח'):

הלכה יט

היבמה לא תתייבם ולא תחלוץ עד שתמתין צ' יום. משנה בפרק החולץ וכתב מרן הב"י סימן קס"ד ואם חלצה תוך שלשה חדשים למיתת בעלה אם צריכה לחזור על כל האחים עיין בהגהות מרדכי דסוף גיטין ועיין במ"ש התוספות ר"פ החולץ ד"ה ונמצאת ודוק:

הלכה כ

החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת כו' ה"ז כמי שלא נחלצה מעולם. (*א"ה עיין בדברי הרב המחבר לעיל פ"ו מהלכות גירושין דין ג') עיין בדברי הרא"ש ר"פ החולץ שכתב לחד תירוצא א"נ אע"ג דחליצה קמייתא לא שמה חליצה מ"מ הורעה זיקתו והוי כאילו נתן גט ולא מצי תו חליץ חליצה כשרה וכ"כ הטור סי' קס"ד וריא"ז כתב דצריכה לחזור על כל האחים הובאו דבריו בשה"ג ר"פ החולץ ועיין מ"ש המרדכי סוף גיטין: שחליצת המעוברת אינה חליצה כו'. (*א"ה עיין לקמן פ"ד דין כ"ו):

פרק ב

הלכה ג

הבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד. כתב הטור סי' קס"ו דהיינו דוקא כשנפלה מן הנישואין אבל נפלה לו מן האירוסין אינו קונה בביאת שוגג וטעמו מהא דתנן אחד המערה ואחד הגומר קנה ואמרינן בגמרא מאי קנה רב אמר קנה לכל ושמואל אמר לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה ואוקמוה בלישנא בתרא מן האירוסין ד"ה לא אכלה

וכתבו התוספות והרא"ש דלענין תרומה לאו דוקא דה"ה ליורשה וליטמא לה ולהפר נדריה. ועיין במ"ש התוס' פ"ד דסוטה (דף כ"ד) ד"ה ורבי יונתן ודוק:

הלכה ד

בד"א שנתכוון לבעול כו'. נסתפקתי בהא דקי"ל דביבמה אינו קונה אלא בביאה כמאמר הכתוב יבמה יבא עליה וקי"ל דבין שוגג או מזיד קנה אי בעינן בביאה זו עדים דומיא דקידושין דעלמא דקי"ל המקדש בלא עדים אין קידושיו קידושין. או דילמא כי היכי דגזירת הכתוב הוא ביבמה דאפילו שהיו שניהם שוגגים או אנוסים ואפילו היתה היא ישנה קנה ה"נ נימא דביבמה אפילו דליכא עדים קנה. וראיתי להרב שה"ג בס"פ בית שמאי שכתב בשם ריא"ז וז"ל וכן נראה בעיני שאם לא כנס היבם יבמתו ולא נתייחד עמה בעדים ושניהם מודים שבעל בלא עדי יחוד לא נקנית לו באותה ביאה קנין גמור ואינו יכול לפוטרה בגט בלא חליצה שכשם שקידושין וגירושין צריכין עדים כך יבום וחליצה צריכים עדים ע"כ:

הלכה ט

וכן אם היה הגדול במדינה אחרת כו'. (*א"ה עיין בסמוך הלכה י"ב):

הלכה יב

ולא עוד אלא אם היה אחד מהם במדינה אחרת כו'. כתב ה"ה ואע"פ שנתבאר למעלה וכו' י"ל שכיון שהגדול כאן כו'. וחילוק זה שכתב ה"ה ז"ל דק וקלוש הוא ואין צורך לזה דלא דמי להההיא דלעיל דהתם הוי טעמא דשהויי מצוה לא משהינן וכיון דתלה במי שאינו כאן לא מתקיים מצות יבום וחליצה כלל אבל הכא אף שתלתה במי שאינו כאן הרי יכול לחלוץ לה ואין כאן שהוי מצוה כלל וזהו שכתב רבינו אם תרצה לחלוץ לה כו' וזה ברור ודוק:

הלכה טו

יבמה שנדרה הנייה מיבמה בחיי בעלה כו'. משנה בפרק ב"ש. וכתב ה"ה ופירש"י בחיי בעלה ולא נתכוונה לפטור עצמה הימנו לאחר מיתת בעלה אלא שהיה להם כעס זה עם זה ע"כ פירוש לפירושו שכל שהיה שם כעס חוששין כו'. ודברים תמוהים הם בפירש"י דהוא סבור שדברי רש"י נאמרו על ואם נתכוונה לכך אפילו בחיי בעלה ולכך נדחק בפירושו הרבה. ובאמת דברי רש"י אירשא דמתניתין דהנודרת הנאה בחיי בעלה נאמרו והוא ג"כ הביאם בריש דברי רבינו ז"ל כנראה דעל יבמה שנדרה בחיי בעלה מיירי ושוב השיאם לדבר אחר. ולפירושו קשה מאי דאתמר בגמרא אדתני אם נתכוונה לכך ליפלוג וליתני בדידה כו' דהוה מצי למידחי עדיפא מינה אשמעינן לא מיבעיא אין לה בנים

דמסקא אדעתה דמת בעל אלא אפילו יש לה בנים דכל כי האי לא אסיק אדעתה כל שיש לה כעס חוששין משום שמא נתכוונה ועיקרן של דברים נוסחא משובשת נזדמנה להרב ז"ל ודו"ק: **אלא א"כ מרדה ותצא בלא כתובה**. כתב ה"ה והראב"ד נראה שמודה לו בדין המורדת כו'. ולא נתבררו לי דברי ה"ה במה שתמה על הראב"ד דהא בנודרת ומתכוונת לאסור עצמה ליבם כתב רבינו דאין כופין אא"כ מרדה כלומר שאמרה מאיס עלי בהדיא. משמע דסתמא כמורדת דבעינא ליה ומצערנא ליה דייניין לה א"כ מה זו ששנינו כופין ומבקשין דמשמע מיד וזה לא שייך אלא באומרת מאיס עלי. ומה זה שכתב דהנודרת מיבמה אין לך מאיס גדול מזה דרבינו עצמו לא ס"ל הכי ודוק:

הלכה כא

גירשה הכהן או מת הרי זו חולצת. כתב ה"ה ז"ל ודברים נראים הם שהרי לא התירוה בלא חליצה אלא כדי שלא לאוסרה עליו כו'. אך ריא"ז בשה"ג פרק החולץ כתב דכיון שהותרה לכהן בלא חליצה אם מת הכהן אין מצריכין אותה חליצה:

פרק ג

הלכה א

האומר זה בני או שאמר יש לי בנים ה"ז נאמן. משנה בקידושין פרק האומר וכתב הטור סימן קנ"ו וז"ל האומר זה בני או יש לי בנים נאמן לפטור אשתו מן היבם אפי' הוחזק באחים ע"כ. והנה בפרק יש נוחלין (דף קל"ד) מבואר דטעמא הוא מפני שבידו לגרשה. ואע"ג דגבי בעל שאמר גרשתי את אשתי איכא מ"ד דאינו נאמן ואפי' מכאן ולהבא ואנן קי"ל דחולצת ולא מתייבמת וכמו שפסק הטור סי' קנ"ב ואע"ג דאית ליה מגו דבידו לגרשה שא"ה דריע טענתיה משום דגירושין קלא איתא להו וכיון דליכא קלא איתרע טענתיה דקאמר גרשתי. אבל באומר יש לי בנים נאמן לפוטרה מן החליצה משום דבידו לגרשה. אך יש להסתפק אי שריא לכהן דכיון דנאמנותו הוא משום דאי בעי מגרש לה א"כ לכהן אסירא. ומצאתי בהגהות הרי"ף (דף רנ"ג:) שכתב וז"ל ומז"ה כתב שאינו נאמן להתירה אלא לישראל שיכול להתירה לו בגיטו אבל לא לכהן שאינו יכול להתירה לו בגיטו ע"כ. אך הרמב"ן ז"ל בחידושיו חולק על זה שכתב על האי מימרא דמפני מה אמרו זה בני נאמן הואיל ובידו לגרשה וקשה היכי מהימנינן ליה משום גירושין דהא אם מגרש לה אסורה לכהן ועכשיו אתה מאמינו שיש לו בנים ומתירה אף לכהן ועוד דאפילו לישראל נמי לא הוה לן למישרי לפי מה שאנו סוברים דמגו לחצי טענה לא אמרי' כמו שפי' בפרק חזקת הבתים ואיכא למימר התם היינו טעמא דכיון דאיהו לטענה

זו מתכוין אין אומרין מיגו לחציה וכאן נמי אין מאמינין אותה לחצאין אלא נאמן לגמרי דאיהו לא איכפת ליה לבעל אם אינה נשאת לכהן והיה לו לגרשה כדי שלא תזקק ליבם ותינשא לישראל וכשבאים לפנינו ע"כ אנו מאמינים אותו שאינה זקוקה ליבם זה וכיון שהותרה הותרה שאם אינה זקוקה ליבם מפני טענה זו שטען מותרת אף לכהן ע"כ. ודע שמדברי התוס' שכתבו בד"ה הואיל ובידו לגרשה וכן מדברי הרב הנמוקי שכתב במתניתין דהאומר זה בני שהקשה קושיית התוספות אין בדבריהם הכרח אי ס"ל כסברת הרמב"ן דמותרת לכהן או אסורה לכהן כסברת מז"ה. דאינהו קיימי התם אעיקרא דדינא דאין כאן מגו דלא בעי למיפסלה לכהן. ולזה תירצו יע"ש. אבל אחר שאנו מאמינים אותו לפוטרה מן היבום אם תהיה מותרת לכהן או לא בזה לא גילו דעתם. והמז"ה ג"כ צריך הוא לתירוץ התוס' והנ"י לעיקר הקושיא. ומיהו נ"ל דהעיקר הוא כסברת הרמב"ן דמותרת לכהן. נסתפקתי בהא דאמרינן דהאומר יש לי בנים נאמן הואיל ובידו לגרשה באונס ומוציא שם רע מהו כיון דאין בידו לגרשה. (*א"ה ואע"ג דאינו מוציא לרצונו אבל מדעתה מצי מפיק לה כמו שנראה מדברי רבינו בפ"א מהלכות נערה דין ג' וא"כ מקום יש בראש לומר דאם אמר יש לי בנים נאמן ולא חיישינן שאומר כן כדי שלא תזקק ליבם שהרי בידם להתגרש מדעתם הטוב. מ"מ ס"ל להרב המחבר ז"ל דאכתי איכא למיחש שמא לא הסכימה האשה להתגרש דטב למיתב טן דו כו' ואיהו באהבתו אותה שלא תפול קמי יבם עד שקר ענה ודוק):

הלכה יג

אמרה מת בני ואח"כ מת בעלי וכו'. הא דלא חיישינן בבבא זו שמא יבאו עדים ויתברר שמת בעלה ואח"כ מת בנה ותינשא לכהן ונמצא אתה מצריכה כרוז לכהונה והוה לן למיחש כי היכי דחיישינן לקמן באומרת מת בעלי ואח"כ מת בני. היינו טעמא דכיון דהיא אמרה מת בני ואח"כ מת בעלי כבר שויא אנפשה חתיכה דאיסורא שהיא בת חליצה ואפילו יבואו עדים ויאמרו בהפך פסולה לכהונה ע"פ לגבי דידה וזה דבר פשוט ודוק. וכן מבואר בתשובת הרשב"א שהביא מרן הב"י שאפילו באו עדים באותה הודאה דשויא אנפשה חתיכה דאיסורא והכחישוה מ"מ לגבי דידה אסירא גם תשובת הרשב"א שהביא מרן הב"י יו"ד סי' י"ט ריהטא הכי יע"ש אלא שמצאתי למהרי"א בכתביו סי' רכ"ו דמשמע מדבריו הפך מזה דכל כנגד עדים לא מהימנא אפילו לשויא נפשה חתיכה דאיסורא. ואין לדחוק בדבריו דלא אמר הרב אלא בחזרה בה מהודאתה במה שאסרה עליה, דאין בזה טעם כלל דמאחר דלא נתנה אמתלא הראויה בפני ב"ד על דבורא קמא מה לנו אם חזרה בה יע"ש. (*א"ה עיין לעיל פ"ט מהלכות אישות דין ט"ו שכתב הרב

המחבר ליישב דברי מהרי"א ז"ל באופן דלא פליג על הרשב"א יע"ש). ועוד יש לחלק באופן אחר לרווחא דמילתא לעיקר קושייתנו דהיינו טעמא דלא חיישינן בבבא ראשונה באומרת מת בני ואח"כ מת בעלי שמא יבואו עדים ויעידו חילוף הדברים ונמצא אתה מצריכה כרוז לכהונה. דהיינו טעמא דלהא אין לחוש דכיון שהיתה בחזקת היתר לשוק לא משקרא לומר מת בני ואח"כ מת בעלי לאסור עצמה לשוק א"ו קושטא קאמרה ולהציל עצמה מאיסור יבמה לשוק. ואי חיישינן שלא תתייבם היינו משום חשש איסור ערוה ובודאי אין לחוש לעדים שיבאו להכחישה משום חשש כרוז אתה מצריכה לכהונה שהוא דבר קל בעלמא וגם זה ישוב אמיתי לצאת מכל הסברות ודוק. (*א"ה ועיין לעיל פ"ט מהלכות גירושין דין כ"א):

הלכה טו

שמא תחלוץ ויבאו עדים ויעידו וכו'. (*א"ה עיין לעיל בפירקין דין י"ג ועיין בב"ח סי' ל"ח ובמ"ש עליו לעיל פ"ו מהלכות גירושין דין ג'):

פרק ד

הלכה א

היבמה הולכת אחר היבם. היכא דליכא בעירו ב"ד מומחה ילך למקום היבמה. אך יש להסתפק אם יש ב"ד מומחה קרוב לעיר היבם אם תלך היא לאותו מקום או דילמא כיון דלא קרינן זקני עירו ילך למקום היבמה ועיין במהריב"ל ח"א כלל ב' סי' י"ג:

הלכה ח

וצריך שתתכוין היבמה שתחלוץ לו וכו' והסומא אינו חולץ וכו'. כתב ה"ה ז"ל אבל בדיעבד כשרה שהרי אין רקיקה מעכבת. וטעם זה לא ברירא לי שהרי רקיקה עדיפא מקריאה תדע שהיבמה שרקקה ולא חלצה ולא קראה הרי היא כחליצה פסולה כמ"ש רבינו לקמן ואילו קראה ולא חלצה ולא רקקה לא עשתה ולא כלום ואעפ"כ כתב רבינו באלם ואלמת שאינם יכולים לקרות דחליצתם פסולה ולא דמי לפקח שלא קרא דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וכ"ש ברקיקה לפי דעת רבינו ז"ל דוירקה בפניו הוי כמו לעיניו כיון דלאו בר ראיה הול"ל דחליצתה פסולה ולא יגהה מזור טעם ה"ה שכתב שהרי אין רקיקה מעכבת:

הלכה יג

אבל אלמת או אלם אינן חולצין וכו'. (*א"ה עיין בדברי הרב המחבר פ"ג הלכות בכורים דין ד'):

הלכה יז

רצה האחד לחלוץ וכו'. כתב מרן ז"ל בכ"מ יש לתמוה על זה מ"ש מהאשה שהלך בעלה וצרתה למ"ה ואמרו לה מת בעלך לא תחלוץ דחיישינן שמא תהא צרתה מעוברת ותלד ונמצא אתה מצריכה כרוז לכהונה. ויש לחלק דהתם אית לה תקנה לידע אם מעוברת היא צרתה אבל הכא אין לה תקנה דאפילו יודע שלא חלץ ולא יבם אחיו לזו שבעכו שמא למחר יחלוץ או ייבם ונמצא כל ימיה עגונה לא חששו משום האי חששא דקילא טובא לעגנה כל ימיה:

הלכה כג

רקקה דם כו': (*א"ה עיין מה שהקשה המרדכי סוף חולין בשם ה"ר משולם ויתבאר בדברי הרב המחבר בהלכות שאר אבות הטומאה יע"ש):

הלכה כו

כל מקום שאמרנו אינה חליצה וכו'. עיין לעיל פ"א מהלכות אלו דין כ' שכתב שחליצת המעוברת אינה חליצה וקי"ל דאסור בקרובותיה ופסלה מן הכהונה ודוק: (*א"ה עיין ר"פ החולץ):

הלכה ל

וזהו נוסח גט חליצה כו' ביום פלוני כך וכך לירח פ' כו'. אם בגט חליצה תקנו זמן משום בת אחותו דומיא דגט אשה עיין בתשובת הריב"ש סי' שפ"ה ומבואר שם דהא דאמרי' דתקנו זמן משום זנות אין חילוק בין זנות דזמן מרובה לזנות דזמן מועט ולפ"ז אף ביבמה איכא למיחש שמא תזנה בין מיתה ליבום או לחליצה יע"ש. ומיהו הראיה שהביא הרב מההיא דנכתב ביום ונחתם בלילה דחיישינן לזנות אפילו בזמן מועט איני מכירה דשאני גט אשה דאעיקרא דדינא החששא היא לזמן מרובה ומש"ה תקנו זמן א"כ אפילו שלא הקדימו אלא שעה אחת דין הוא שיפסל וחיישינן לזנות אבל גבי גט חליצה דמעיקרא ליכא למיחש לזנות אלא לזמן מועט אפשר דלא חששו לזנות דזמן מועט ולא תקינו בו זמן ולפי"ז אף גט חליצה המוקדם כשר:

פרק ו

הלכה ד

הספיקות כגון שהיתה ספק ערוה על אחיו כו'. נראה דצריך לגרוס כגון שהיא ספק ערוה על אחיו ואיבם קאי דאי גרסינן שהיתה ואבעל קאי אין מובן לו כלל דתתייבם ממ"נ אם ערוה היא לגבי בעל לא תפסי קידושין והויא כנכרית ליבם, ואי לאו ערוה

היא אשת אח במקום מצוה היא ותבא עליו ברכה. ועיין לקמן בפרק זה במ"ש הטור ומהריק"א מסכימים על דרך שכתבתי ודבריהם תמוהים הרבה כשגגה היוצאה מלפני השליט וצ"ע:

הלכה י

אבל חכמים גזרו כו'. (*א"ה עיין מ"ש ה"ה בספר דרשותיו בדרך מצותיך ח"ג (דף ס"ט ע"ג) :

הלכה יג

וכן יבמה שהיא ספק ערוה כו'. כתב מרן בכ"מ ונ"ל שמה שכתוב בספרי רבינו פה או ספק ערוה על בעלה ט"ס הוא כו'. ואין ספק שטעות גדול נפל בדברי רבינו. וגירסא שניה שכתב מהריק"א שגורס שהיתה ספק ערוה עליו ועל אחיו איננו שוה לי דספק ערוה על בעלה כדי נסבה. אבל תמיה אני איך נפל טעות זה בדברי רבינו בשני מקומות שהרי בר"פ זה כתב רבינו ואלו חולצין ולא מייבמין הספיקות כגון שהיתה ספק ערוה על אחיו כו' והוא לקוח מדברי התוספתא הספיקות חולצין ולא מייבמין כמ"ש ה"ה ז"ל ובודאי פירושה שהיא ספק ערוה לגבי היבם ורבינו השיאו לדבר אחר שהיא ספק ערוה לגבי בעלה וחזר הדבר לקלקולו דתתייבם ממה נפשך וצ"ע. אחר שכתבתי זה ראיתי שכל זה טעות גדולה אלא שנשענתי על דברי הטור ומהריק"א ז"ל שכתבו בדרך פשיטות שט"ס יש בדברי רבינו אבל היה קשה בעיני איך נפל טעות כפי דבריהם בשני מקומות ועוד שה"ה בריש פירקין על מ"ש רבינו ואלו חולצין ולא מייבמין הספיקות כגון שהיתה ספק ערוה על אחיו כו' כתב דהכי איתא בתוספתא הספקות חולצין ולא מייבמין ולא הרגיש בקושיית הטור ומרן ז"ל דתתייבם ממ"נ. אלא ודאי קושטא דמלתא הוא דמ"ש רבינו כגון שהיתה ספק ערוה על אחיו מיתוקמא באחד שקידש אחת משתי אחיות ולא ידע איזה מהן קידש דכל חדא בספק ערוה קיימא משום אחות אשתו וכשמת ונפלו קמי יבם לא מצי לייבומי לשום חדא מינייהו משום ספק אחות זקוקתו אלא הוא חולץ לשתיהן. והכי מוקי לה בתלמודא בפרק החולץ עלה דמתניתין דהיבמה לא תחלוץ ולא תתייבם עד שלשה חדשים כו' יע"ש ולפ"ז דברי הטור ומהריק"א ז"ל מרפסן איגרי וצ"ע:

הלכה יט

וכן צרתה כו'. בפ"ק דיבמות (דף י"א) אמר רב צרת סוטה אסורה טומאה כתיב בה כעריות. וכתב הרב הנמוקי באשת כהן שנאנסה צ"ע אי אמרינן בה דיניה דרב יע"ש. ותמהני דהא בפ"ק דסוטה (דף ו') עלה דההיא דרב דאמר רבא דטעמא דאינה מתייבמת הוא משום ק"ו אם נאסרה במותר לה באסור לה לא כ"ש והקשו על זה אלא מעתה אשת

כהן שנאנסה ומת ויש לו אח חלל לא תתייבם אם נאסרה במותר לה באסור לה לכ"ש ותירצו אונס בישראל מישרא שרי וגבי דהאי מיהא ליכא איסורא ע"כ. ומהכא מוכח דההיא דרב דטומאה כתיב בה כעריות לא שייך גבי אשת כהן שנאנסה דאי הוה שייך פשיטא דאף לאח חלל לא רמיא קמיה משום דטומאה כתיב בה כעריות. ומ"מ בעיקר הדין אני תמיה דכיון דגבי אשת כהן אסורה אף באונס א"כ טומאה דידה הוי אף באונס וא"כ אמאי מתייבמת ואולי דס"ל דלא אמרינן טומאה כתיב בה אלא בטומאה דכתיב גבי לאו. (*א"ה כמו שיתבאר לקמן בד"ה נסתפקתי יע"ש). ואפשר דאשת כהן שנאנסה אינו עובר עליה הכהן משום טומאה אלא משום זונה. אך הסוגיא דפרק הבא על יבמתו (דף כ"ו) מוכחא בהדיא דאף באונס עובר משום טומאה בין לל"ק בין לל"ב ולא פליגי אלא אם לוקה משום זונה דלל"ב באונס לא קרינן בה זונה. הן אמת שיש לנו בזה אריכות דברים בדברי הרז"ה והרמב"ן ובפרט בדברי רבינו ז"ל ובמקום אחר נאריך בזה (*עיין בפי"ח מהא"ב דין ב' יע"ש) ומ"מ הדבר צריך תלמוד:

נסתפקתי במי שבא על אשת איש דקי"ל דכשם שאסורה לבעל אסורה לבועל. אם עבר הבועל ונשאה אחר מיתת הבעל ומת הבועל בלא בנים אם זקוקה ליבם משום הא דאמר רב צרת סוטה אסורה טומאה כתיב בה כעריות. והמתבאר מדברי רוב הראשונים ז"ל שהיא וצרתה פטורה מן החליצה ומן היבום משום דטומאה כתיב בה ופירש"י דכתיב ונסתרה והיא נטמאה וא"כ גבי בועל דכתיב ביה נמי טומאה וכדאמרינן בר"פ כשם כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל שנאמר ונטמאה ונטמאה וא"כ כיון דכתיב בה טומאה נימא דאינה זקוקה לא לחליצה ולא ליבום משום דטומאה כתיב בה כעריות. וחפשתי בספרי הראשונים ולא מצאתי גילוי לדין זה. זולת את זה מצאתי לרבותינו בעלי התוס' בפ"ק דיבמות (דף ג') עלה ההיא דאמרינן התם לרב ולרב אסי ליתנינהו ומשני לפי שאינם בצרת צרה. והקשו התוספות דמשכחת לה צרת צרה לענין בועל שנשאת לאחיו ולו אשה אחרת ומת בלא בנים דפוטרת צרתה מן הבועל דלענין בועל נמי טומאה כתיב ביה כמו בבעל ואם הלכה הצרה ונשאת לאחיו השני ולו אשה אחרת ומת כשם שהיא פטורה כך צרתה פטורה וי"ל דכיון דלגבי בעל לא משכחת צרת צרה אין לנו להחמיר בטומאה דגבי בועל יותר מטומאה דגבי בעל ועוד אומר ר"י דדוקא בטומאה דכתיב גבי בעל הוי כעריות דכתיב בלשון לא יוכל בעלה הראשון וגו' אבל בבועל לא כתיב לאו אלא ונסתרה והיא נטמאה והא דפריך לקמן נבעלה טומאה כתיב בה ונסתרה והיא נטמאה דמשמע דמהאי לחודיה דריש טומאה כתיב בה כעריות מצינן למימר דלמאי דמשני למיקם עלה בלאו לא סגי בההוא דונסתרה והיא נטמאה עכ"ל. והנה התוספות סבירא

להו דכי היכי דכשהטומאה היא אשת המת כגון מימרא דרב וכן נמי נ"ד הוי דומיא דמימרא דרב הכי נמי אם הטומאה היא אצל היבם כגון נדון התוספות שנפלה זקוקה לפני הבועל פטורה מן החליצה ומן היבום וקל וחומר הדברים אם כשהטומאה היתה אשת המת ולגבי יבם ליכא טומאה פטורה היכא דהטומאה היא אצל היבם כ"ש שאינה זקוקה דהו"ל כאילו נפלה לפניו אחת מחייבי כריתות דאינה זקוקה. אלא דגבי טומאה דבעל לא משכחת לה אלא בגוונא חדא דהיינו כשהטומאה היתה אצל המת דהיינו מימרא דרב, אבל בגוונא אחרינא דהיינו שהטומאה תהיה אצל היבם לא משכחת לה דאם בעל גירשה איך נשאה אחיו והלא היא אשת אחיו והוא מחייבי כריתות. אבל גבי בועל משכחת לה בתרי גווני חדא נדון שלנו וחדא נדון התוס'. ומאי דלא נקטו התוספות נדון שלנו הוא משום דלא משכחת לה בצרת צרה כיון שהאיסור בא לה מחמת קידושי בעלה הראשון דומיא דצרת סוטה דאמרינן דלא משכחת לה בצרת צרה וכמבואר:

וראיתי בחידושי מהר"י גלאנטי עלה דסוגיין דצרת סוטה אסורה שהקשה וז"ל קשה למ"ד קידושין תופסין בחייבי לאוין וכ"ש הכא דליכא לאו וא"כ משכחת לה צרת צרתה בסוטה ע"י לאו דאם עבר ונשא אחיו צרת סוטה ולו אשה אחרת ומת ע"כ. וכל דבריו הם תמוהים דאם עבר ונשא אחיו צרת סוטה כיון דרחמנא פטרה מזיקה הרי היא אשת אח שלא במקום מצוה שהיא מחייבי כריתות וזה פשוט. ונחזור לענייננו שכפי תירוץ הראשון של התוס' בנדון שלנו היכא דהבועל נשאה ומת פטורה מן החליצה וכן צרתה נמי פטורה דומיא דצרת סוטה. ולא מיעטו התוספות אלא צרת צרה דלא נפטרה גבי בועל משום דלא שייך גבי בעל א"כ נימא דהיכא דאשה זו שנבעלה ניסת לאחיו של בועל ונפלה לפני הבועל שתהיה זקוקה לו משום דלא משכחת לה גבי בעל שנפלה לפניו וכמ"ש הא ל"ק כלל משום דמק"ו אתיא היכא דהטומאה היתה אצל המת אמרת דאינה זקוקה היכא דהטומאה היא אצל היבם לא כ"ש. אבל גבי צרת צרה איכא למימר דאין להחמיר בטומאה דגבי בועל יותר מטומאה דגבי בעל. אך כפי התירוץ השני שכתבו בשם ר"י דגבי בועל לא שייך ביה טומאה א"כ בנדון דידן היכא דעבר הבועל ונשאה ומת הרי היא ככל הנשים ומתייבמת. וכן אם נשאת לאחיו של בועל ונפלה לפני הבועל חולצת ולא מתייבמת משום דטומאה (אינו) [אינה] פוטרת אלא היכא שהטומאה היא בלאו. וכ"כ הרא"ש ז"ל בפ"ק דיבמות אהך מימרא דרב דהא דאמרינן טומאה כתיב בה כעריות היינו דוקא סוטה ודאי דכתיב בה טומאה בלשון לאו כי היכי דכתיב גבי עריות אבל ספק סוטה דכתיב טומאה דידה בלשון עשה אע"ג דאסרינן משום ספק טומאה לא חשיב טומאה דידה אפי' כספק ערוה הלכך פריך שפיר ותתייבם יבומי ע"כ. ודע

שמדברי הרא"ש והתוס' נראה דסוטה ליכא אלא עשה אך ה"ה לעיל פי"ח מהלכות גירושין דין י"ד כתב בשם הרשב"א דאפילו ספק סוטה קאי עלה בלאו דהא אמרינן בסוטה דאם בא עליה בדרך לוקה וטעמא דמילתא משום דאמרינן התם מגיד לך הכתוב שהספק אסורה כודאי יע"ש. ואף שהרא"ש לא קא מיירי בבועל מ"מ שמעינן מדבריו דגבי בועל דטומאה דידיה כתיב בעשה לא חשיב טומאה לפוטרה מיבום כי היכי דלא חשיב טומאה דספק סוטה לפוטרה מיבום משום דהוי בעשה. (*א"ה עיין במ"ש הרב המחבר לעיל פ"א מהלכות אישות דין ח'):

וראיתי להתוס' אהך מימרא דרב שכתבו בד"ה צרת וז"ל ולמאי דפרישית לעיל דלמסקנא דשמעתין טומאה כעריות דכתיב בה דאמר רב היינו במקום לאו ניחא ההיא טומאה לא כתיבא אלא על ודאי נבעלה ע"כ. ולא ידעתי למאי אצטריכו לומר ההיא טומאה לא כתיבא אלא על ודאי נבעלה דא"נ כתיבא על הספק ניחא מאי דבעי חליצה משום דלא אמרינן דפטורה מן החליצה אלא בטומאה דכתיבא גבי לאו. ובזה הוה ניחא מה שהקשו דהיכי פריך בפ"ק דסוטה ותתייבם יבומי וכמו שתירץ הרא"ש וצ"ע. הכלל העולה דהתוס' ספוקי מספקא להו אם מאי דאמר רב טומאה כתיב בה כעריות הוא אפי' מטומאה דעשה או דוקא מטומאה דלאו:

וראיתי בירושלמי ברפ"ה דסוטה והביאוהו התוספות בר"פ כשם דגרסינן התם כשם שהיא אסורה לבעל כך היא אסורה לבועל כשם שהיא אסורה לאחיו של בעל כך היא אסורה לאחיו של בועל ע"כ. ונראה דהכי פירושו כשם שהיא אסורה לאחיו של בעל היינו מדתנן ברפ"ק דסוטה ואם מת חולצת ולא מתייבמת ה"נ אם עבר הבועל ונשאה אסורה לאחיו של בועל וחולצת ולא מתייבמת הן אמת שהתירוצים שנאמרו בגמרא בפ"ק דסוטה (דף ה') כשהקשו ואמאי ותתייבם יבומי כו' אינם צודקים כי אם לאחיו של בעל ולא לאחיו של בועל וכמבואר שם. ונראה דהירושלמי אזיל לשיטתיה דאית ליה דשלשה ונטמאה דכתיבי בפרשה אצטריכו חד לבעל וחד לבועל וחד ליבם וכדאיתא בפ"ק דסוטה הלכה ב' וסיימו בזה א"ר יוסי מתניתא אמרה כן ואם מת חולצת ולא מתייבמת וכבר הביאו התוס' הירושלמי הזה בפרק כשם (דף כ"ט) ד"ה שכן יע"ש. וס"ל להירושלמי דכי מיעט קרא ולא ליבם הוא בין יבם דבעל בין יבם דבועל דכיון דאשמעינן קרא דאסורה לבעל ובועל כי הדר מיעט ליבם אכולהו קאי בין לבעל ובין לבועל. אבל תלמודא דידן ס"ל דליכא מיעוטא גבי יבם אלא אצטריכו תלת ונטמאה חד לבעל וחד לבועל וחד לתרומה וכדאיתא בפרק כשם (דף כ"ח) ומשום הכי אצטריכו להביא עצות מרחוק לקושיית ותתייבם יבומי. ולפי זה גבי בועל לתלמודא דידן מתייבמת. אלא דכ"ז

הוא בספק סוטה דמדינא היתה מתייבמת אפילו אליבא דרב שהרי הקשו ותתייבם יבומי משום דס"ל לסתמא דתלמודא דכי כתב קרא ונטמאה היינו היכא דנבעלה ואסרה הכתוב שמא נטמאה אבל בספק אינה טומאה אבל בזינתה בודאי הדרינן למאי דכתיבנא. דאי טעמיה דרב הוא משום דקרא אחרי אשר הוטמאה גבי בועל דליכא לאו מתייבמת. ויש לדקדק אי אמרינן דטעמיה דרב הוא משום דכתיבא טומאה גבי לאו א"כ לרבי יוסי בן כיפר דאית ליה דקרא דאחרי אשר הוטמאה אתא למחזיר גרושתו מן הנישואין ולדידיה לאו בסוטה לית ליה ואפילו זנאי א"כ דין זה דרב ליתיה אליבא דרבי יוסי בן כיפר דהא לא כתיב לאו גבי טומאה. וא"כ מאי פריך בגמרא לרב אמאי לא תני במתניתין צרת סוטה אימא דבפלוגתא לא איירי דהא שם בגמרא (דף ט') אמרינן דא"ל רבי לוי לרבי מאי איריא דתני ט"ו וליתני י"ו והשיב לו כמדומה לי שאין לו מוח בקדקדו משום דבפלוגתא לא איירי. וי"ל דהא ל"ק חדא דעדיפא מינה קא משני דאף את"ל דמתניתין אתיא כרבנן לא תני להא דרב משום דאינה בצרת סוטה. ובזה התירוץ נתיישב ג"כ מאי דלא תני במתניתין איילונית דרב אסי ועוד דהא איכא מ"ד בגמרא דמתניתין בפלוגתא איירי וכדאיתא התם וס"ל דטעמיה דרבי הוא משום מילתא אחריתי וכדאיתא התם ומש"ה תירצו לפי שאינה בצרת צרה:

וראיתי בירושלמי בפרק האשה רבה ה"א ובפ"ק דסוטה הל"ב דאחר שהביאו הלשון שכתבנו לעיל סיימו עוד ואמרה יכול כשם שצרת סוטה אסורה לאחיו של בעל כך אסורה לאחיו של בועל נשמעינה מן הדא האשה שהלך בעלה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעליך והיה לה יבם כאן ויבמה ומת ואח"כ בא בעלה אסור בה ומותר בצרתה אסור בה ומותר באשת אחיו ואשת אחיו לא כצרת סוטה היא הדא היא אמרה שצרת סוטה מותרת לאחיו של בועל א"ר יודן אתיא כרבנן דתמן דא"ר אילא תני תמן כל העריות אינן צריכות גט חוץ מאשת איש בלבד ר"ע אומר אף אחות אשתו ואשת אחיו ברם כרבנן דהכא רבי חייא בשם רבי יוחנן הכל מודים באשת אחיו שהיא צריכה הימנו גט משום הלכות אשת איש נגעו בה ערוה היא וערוה פוטרת צרתה א"ר חנינא אפילו כרבנן דהכא אתיא בה קנסו ולא קנסו ביורשיה א"ר חנינא בריה דרבי הלל אין כרבנן דתמן יהא מותר בה רבי זעירא בשם ר"י צרת סוטה אסורה וצרת גרושה מותרת לביתה רבי יעקב בשם ר"י כל הצרות מותרות חוץ מצרת סוטה שמואל אמר גרושה עצמה מותר לביתה מה פליג בגין דהוו עסקין בצרות לא אדכרון גרושות צרת סוטה למה היא אסורה ר"י אמר מריח ערוה רב אמר מפני שכתוב בה טומאה כעריות ע"כ:

והכי פי' יכול כשם שצרת סוטה אסורה דהיינו מי שזינתה אשתו והיתה לו אשה

אחרת ומת ונפלה לפני יבם כשם שהסוטה אסורה כך צרת סוטה אסורה ה"נ היכא דעבר בועל ונשאה והיתה לו אשה אחרת ומת שתהיה גם הצרה אסורה ליבם. ובעי למיפשטה מדתניא בתוספתא פרק בתרא דיבמות דמי שנתייבמה בטעות ומת היבם ואח"כ בא בעלה אסור בה ומותר בצרתה אסור בה ומותר באשת אחיו. והנה מאי דקתני דמותר בצרתה נראה דהיינו שאם הבעל היה לו אשה אחרת דמותר בה. ולא ידעתי למאי איצטריך למימרא פשיטא דמהיכא תיתי שתאסר בשביל זנות צרתה. ואולי כיון דיבום צרתה פטרה סד"א דליהוי כאילו היא ג"כ נתייבמה ותיאסר על הבעל קמ"ל דלא ודוחק. ומאי דקתני ומותר באשת אחיו היינו לומר דאם היה לו ליבם אשה אחרת מותר לו ליבמה וע"ז הקשו ואשת אחיו לאו כצרת סוטה היא משום דחשיב לה ליבמה כאשתו של בועל דהיינו יבם וא"כ אם היתה לו אשה אחרת אמאי מותרת לאחיו של יבם א"ו דצרת סוטה מותרת לאחיו של בועל. ורבי יודן דחה ראיה זו משום דאמר דהך ברייתא אתיא כרבנן דתמן דאית להו דמי שנתייבמה אשתו בטעות אינה צריכה גט מן השני. וכבר הובאה ברייתא זו בתלמודא דידן בפרק האשה רבה (דף צ"ד) יע"ש. וא"כ כיון דאינה צריכה גט לא הויא אשת אחיו צרת סוטה. ברם כרבנן דהכא כלומר דסבירא להו דצריכה גט הכי נמי דגם אשת אחיו אסורה משום דהויא כצרת סוטה. ורבי חייא בא לחלוק דמעולם לא נחלקו באשת אחיו אם צריכה גט דלכ"ע צריכה גט וס"ל דלא נחלק ר"ע אלא באחות אשה אבל באשת אחיו הכל מודים דבעיא גט משום דמהלכות אשת איש נגעו בה וא"כ תבנא לדיננא דהדא אמרה דצרת סוטה מותרת לאחיו של בועל. וא"ר חנינא אפילו כרבנן דהכא אתיא ורבי חנינא חולק עם ר"י במאי דקאמר הכל מודים באשת אחיו שהיא צריכה גט ור' חנינא ס"ל דגם בזה נחלקו ואפילו תימא דהברייתא אתיא כרבנן דהכא דמצריכים גט מ"מ לא תפשוט דבה קנסו ולא ביורשיה. ולא ידעתי מהו ולא ביורשיה. והנה כי האי לישנא כתבו לעיל עלה דואין יורשיו של זה ויורשיו של זה יורשין כתובתה והקשו ולא כבר תנינן דאין לה כתובה א"ר יוסי בר יעקב שלא תאמר בה קנסו ולא ביורשיה כו'. והתם אתיא שפיר דקאי על כתובת בנין דכרין וכדאיתא בתלמודא דידן (דף צ"א) אבל הכא לא שייך. אבל נראה דהכונה היא דליכא למפשטה מהתם כלל דשאני התם דאפילו היא מה שאסורה אינו אלא משום קנס דמדינא מותרת היא לו דהא אנוסה היא וכמבואר וא"כ נהי דקנסו אותה לא קנסו לאשת אחיו. ורבי חנינא בא להכריח דע"כ אותה ברייתא אתיא כרבנן דהכא דצריכה גט דאי כרבנן דתמן יהא מותר בה דדוקא היכא דצריכה גט אסורה משום דמיחזי כמחזיר גרושתו אבל אם אינה צריכה גט מותר בה. וכבר נתבאר חילוק זה בתלמודא דידן. ומה שאמר עוד רבי

זעירא דצרת סוטה אסורה וצרת גרושה מותרת היינו צרת מחזיר גרושתו וכבר הוזכרה סברא זו בפ"ק דיבמות (דף י"א) . ומה שאמר צרת גרושה מותרת לביתה היינו ליבמה. ושמואל אמר גרושה עצמה מותרת לביתה ר"ל דהיא עצמה מתייבמת משום דקי"ל כרבנן דלא כתיב טומאה במחזיר גרושתו ועל זה שאלו מה פליג כלומר אם חולק עם הראשונים שאמרו צרת גרושה מותרת דמשמע הא גרושה עצמה אסורה. והשיבו דאין כאן מחלוקת אלא משום דהוו עסקין בצרות לא אדכרון גרושות אבל לעולם דלא שנא צרה לא שנא גרושה עצמה מותרת. עוד שאלו צרת סוטה למה היא אסורה ונראה דלאו דוקא צרה אלא השאלה היא על הסוטה עצמה ומיהו נראה דהסוטה עצמה פשיטא להו מקרא דונטמאה דאתא לאוסרה ליבם וכדכתיבנא לעיל אך בצרת סוטה שאלו. והשיבו משום דטומאה כתיב בה כעריות וכי היכי דעריות אוסרות צרותיהן ה"נ צרת סוטה וכדאיתא בתלמודא דידן. ור"י אמר מריח ערוה נגעו בה ולא ידעתי פירושו. והנה לא אכחד דאחר כל אלה הדברים לא נתיישב דעתי במה שפירשתי בדברי הירושלמי ובפרט במה שאמרו ערוה היא וערוה פוטרת צרתה דמה שייך הכא פוטרת. וכבר עלה בדעתי לפרש זה באופן אחר וליראת האריכות לא אזכרנו:

אך העולה אצלי מהירושלמי הוא דס"ל דמדינא אם עבר הבועל ונשאה אסורה ליבם ואם היתה לה צרה הרי זה ספק אם מתייבמת וכל זה הוא מדאורייתא. ותמהני על הראשונים ז"ל שלא הביאו דברי הירושלמי הללו והדבר צריך תלמוד. והנראה דהירושלמי פשיטא ליה דאסורה לאחיו של בועל מקרא דמיעט יבם ומהכא נמי מימעיט אחיו של בעל אלא שכל זה הוא מיבום אבל מחליצה לא מימעיט ואפשר דגם מחליצה מימעיט קרא דונטמאה ומאי דאמרינן בפ"ק דסוטה דחולצת הוא משום ספק אבל בודאי זינתה פטורה אף מחליצה. ומה שאמרו דצרת סוטה אסורה משום טומאה ועכ"ז נסתפקו בצרת סוטה אם היא אסורה לבועל אף שטומאה כתיב בה אפשר דאזלי בשיטת התוס' דדוקא טומאה דכתיבא בלאו פוטרת צרתה דומיא דעריות אבל גבי בועל דליכא לאו אפשר דלא אסרה צרתה. ומ"מ במאי דפשיטא להו בירושלמי דהיא עצמה אסורה לאחיו של בועל אפשר דלא קיי"ל כוותיה משום דבתלמודא דידן לא דריש ונטמאה גבי יבם ומשום טומאה אפשר דליכא לאו גבי טומאה דבועל. ומאי דתנן בר"פ האשה רבה אחיו של זה ואחיו של זה חולצין ולא מייבמין דמשמע דגם לאחיו של בועל אסורה. אפשר דהתם קנסא בעלמא הוא מדרבנן. אלא דק"ל אם איתא דבמזיד אינה אסורה לאחיו של בועל לא היה להם לקנוס בשוגג וכדאמרינן בפרק האשה רבה (דף צ"ד) אשתו דבמזיד אסורה

מדאורייתא בשוגג גזרו בה רבנן אחות אשה דבמזיד לא אסורה מדאורייתא בשוגג לא גזרו בה רבנן. וצריך אני עדיין להתיישב בכל זה והדבר צריך אצלי תלמוד:

פרק ח

הלכה ט

אחיו של זה ואחיו של זה חולצין ולא מייבמין. (*א"ה עיין במ"ש הרב המחבר ז"ל לעיל פ"ו מהלכות אלו סוף דין י"ט ד"ה אך): סליקו להו הלכות יבום וחליצה בס"ד